

Erdélyi János válog. művei
1961. p. 147.

Január 16. E nap kezdém olvasni Haraszthy „Észak-amerikai utazása”-t, két kötetben. Az első kötet 75-ik lapján nevezetes az, mit a Niagara esésénél mond, hogy „független életű s boldog embereknek is eszükbe juta már itt megölni magukat a zuhatagban”. Ez a tapasztalat igen meglepő volt rám nézve, holott az ágyúörgésről magam is tapasztalám, mint vonzott az bebhűnket, december végén tavaly a Duna-parton. De nem így volt-e az erkölcsi világ eme nagy játéka, a forradalom is, mely legbékésebb gondolkozású egyéneket is besodort — mintegy felsőbb ösztön által — örvényébe?

Haraszthy utazása, nem tekintve adatai hitelességét, alapos voltát, szörnyen prózai. Előadása rendszeren, gondolatai kevesek, reflexió semmi vagy nem új. Minő az (mit előtte Farkas Sándor írt! Általában utazóink igen alászállottak. Tizedik utazása Franciaország déli részében, Farkasé Amerikában, Szemerée Európá műveltebb részein, a legjobbak minőségig. Oka talán az, mert ezekben volt bizonyos poétai erő. Úgy látszik, enélkül utazást írni bajos. Mert a statisztikai tabellákat a költő is átveheti, de ami lelket emeljen, száraz lelektől soha ki nem telik.

Január 17. Mindig azon hittem valék, hogy a nemzetek életének legfelsőbb föladata: művészivé emeltetni. Hogyan értem ezt, el fogtam volna mondani egy munkámban, mely egyedül kiadó nemléte miatt maradt el: Olaszországi utazásomban. A nemzetek kiállító erejét semmi úgy nem tükrözi vissza, mint a művészetek. Oda fejlődni a nemzetnek, hogy minden műven megtegyék a mesterség, végetlen nagy előhaladás, melyen túl semmi nincs.

A mai kor kintünőleg politikai. Ez sokat ártott a kedélynek. A kedélyes nép nemigen politikus. Ha pedig ilyen, fölötte óvakodó és biztosabb haladású.

Január 18. Különös prognosztikonai e szegény nemzet sorsának! Előtte húsz-huszonöt évvel két nagy emberére hallgatott a magyar. Wesselényi volt az egyik, Széchenyi István a másik. És íme, az első megvakult, a második megőrült! Írjon-e többet az ember egy napi jegyzőkönyvébe, mint e két tragikai esetet?

Január 19. Soha ki nem fogy lelkemből a hit. Nem tudom, bírnék-e lenni Jób a szenvedésben, ámbár ez is meglehet; de

